

İktidardan Muhalefete M. Fuad Köprülü'nün Siyasi Mücadelesi (1956-1966)

Political Struggle of M. Fuad Köprülü: From Ruling Party to the Opposition (1956-1966)

Nasrullah Uzman*

Özet

Edebiyatçı, tarihçi ve mütefekkir kimliğiyle ön plana çıkan M. Fuad Köprülü, aynı zamanda bir siyaset adamıdır. İlk kez 1935'te CHP Kars milletvekili seçilen M. Fuad Köprülü, 1945'te Demokrat Parti'nin kurucuları arasında yer almış, 1950-1956 döneminde Dışişleri Bakanı, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı olarak görev yapmıştır. 1957'de Demokrat Parti'den istifa etmiş, bir daha milletvekili olamasa da aktif siyasetten kopmamıştır. Önce Hürriyet Partisi'ni sonra da Cumhuriyet Halk Partisi'ni desteklemiştir. 27 Mayıs 1960'da ordunun yönetime el koymasından sonra 6-7 Eylül Olayları sebebiyle Yassıada'da yargılanmış ve beraat etmiştir. 1961'de Yeni Demokrat Parti'yi kurmuş, ancak umduğu başarıyı elde edemediği için 1965'te fiilen siyasetten çekilmek durumunda kalmıştır. Bu makalede M. Fuad Köprülü'nün Demokrat Parti'den ayrılması, Demokrat Parti'ye karşı muhalefeti desteklemesi, Yassıada'da yargılanması, Yeni Demokrat Parti'yi kurması ve sonrasındaki siyasi mücadelesi arşiv belgeleri, dönemin gazeteleri ve diğer kaynaklar ışığında değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: M. Fuad Köprülü, Adnan Menderes, Demokrat Parti, Yeni Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi

Abstract

M. Fuad Köprülü who is known with his historian, thinker and the man of letters identity, is also a politician. He, who was the first Kars Parliamentarian of Republican People's Party in 1935, was among the founders of Democratic Party in 1945. He served as a Minister of Foreign Affairs, minister of state and deputy prime minister between 1950-1956. He resigned from the Democratic Party in 1957, and couldn't be a politician again, but he was still interested in active politics. He firstly supported The Freedom Party and then the Republican People's Party. After the army's confiscating to government on 27th May 1960, due to the events of 6th-7th September, he stood trial in Yassıada and was acquitted. He founded The New Democratic Party in 1961, but because of the fact that he couldn't get the success he had expected, he had to withdraw from the active politics. In this article, M. Fuad Köprülü's leaving the Democratic Party, his supporting the opposition party, his standing trial in Yassıada, foundation of the New Democratic Party and the political struggling after it, will be evaluated in the light of archival documents, newspapers of that period and other sources.

Keywords: M. Fuad Koprulu, Adnan Menderes, the Democratic Party, the New Democratic Party, Republican People's Party

* Dr. Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, e-mail: n_uzman@hotmail.com

Gazi

Akademik
Bakış
185
Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

Giriş

Yusuf Akçura'nın vefatı üzerine, Akçura'dan boşalan Kars milletvekilliğine seçilen Mehmed Fuad Köprülü, 1 Haziran 1935'te mazbatasını alarak görevine başlamıştır¹. Köprülü, 1939'da ve 1943'de yapılan genel seçimlerde yine Kars'tan milletvekili seçilmiştir. 30 yıl 11 ay 27 günlük devlet memuriyetinden sonra 1 Ocak 1943'de İstanbul Üniversitesi'ndeki görevinden emekliye ayrılmış; bununla birlikte hem milletvekilliği görevini sürdürmüş hem de emekli öğretim üyelerine tanınan haklar kapsamında bir süre daha İstanbul Üniversitesi'nde ders vermeye devam etmiştir².

1935-1945 döneminde milletvekilliği görevini sürdürmekle birlikte daha çok ilmî çalışmalarıyla meşgul olan M. Fuad Köprülü³, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ve 1945 yılı Bütçe görüşmelerinde Hükümete (CHP'ye) karşı muhalif bir tavır almış; Celal Bayar, Adnan Menderes ve Refik Koraltan ile birlikte Türkiye'nin tam anlamıyla demokratikleşmesi ve çok partili sisteme geçmesi gibi istekleri içeren ve Türk demokrasi tarihine "*dörtlü takrir*"⁴ olarak geçen önergeyi vermiştir. Ancak 12 Haziran 1945'te toplanan Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubu, mevcut kanunların değiştirilmesine yol açacağı ve bu gibi tekliflerin görüşülme yerinin CHP Meclis Grubu toplantısı olmayıp TBMM olduğu gerekçeleriyle önergeyi kabul etmemiştir⁵. Önergenin kabul edilmemesi üzerine Menderes ve Köprülü, demokrasi isteklerini bu kez muhtelif gazetelerde kaleme aldıkları yazılarla ve yaptıkları açıklamalarla dile getirmişler ve Hükümet'i açıkça eleştirmişlerdir. Bu tutumları sebebiyle CHP tarafından parti tüzüğüne aykırı davranmakla suçlanmışlar, 22 Eylül 1945 tarihli ve 1/2670 sayılı genelge ile CHP'den ihraç edilmişlerdir⁶. CHP Genel Sekreterliği tarafından, Menderes ve Köprülü hakkında alınan ihraç kararı, gazetelere şu şekilde yansımıştır:

- 1 TBMM Arşivi, Devre: 5, Kutu No: 30, Sicil No: 402, lef. 3; Sosyal Güvenlik Kurumu, Kamu Görevlileri Emeklilik Daire Başkanlığı Arşivi, Dosya Nu. MO114866, lef. 16. (Bu dipnottan itibaren Sosyal Güvenlik Kurumu, Kamu Görevlileri Emeklilik Daire Başkanlığı Arşivi kısaltılarak "SGK, KGEDBA" şeklinde verilecektir. Virgülden sonraki kısım Dosya Numarasını ifade edecektir).
- 2 SGK, KGEDBA, Dosya Nu. MO114866, lef. 21.
- 3 M. Fuad Köprülü, 1935-1946 yıllarını kapsayan V., VI., ve VII. Dönemlerde TBMM kürsüsünde yalnızca bir kez söz almıştır. Şöyle ki 15 Ağustos 1945 tarihli oturumda söz alarak "*San Fransisko'da 26 Haziran 1945'te yapılmış ve imzalanmış olan Birleşmiş Milletler Andlaşması ile Milletlerarası Adalet Divanı Statüsünün onanması hakkındaki kanun münasebiyetiyle*" görüşlerini dile getirmiştir. Bkz. TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 7, Cilt: 19, Toplantı: 2, s. 174-176.
- 4 Önerge adı geçen dört kişi tarafından verildiği için *Dörtlü Takrir* olarak adlandırılmaktadır. Önergenin tam metni için bkz. Osman Akandere, "Bir Demokrasi Beyannameyi Olarak 'Dörtlü Takrir'in' Amacı ve Mahiyeti", *Uluslararası Türkiye Cumhuriyeti Sempozyumu Bildirileri (22-24 Ekim 2008)*, Ed. Bayram Kodaman ve Diğerleri, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 2008, s. 269-270.
- 5 Kemal H. Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi: Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller*, İstanbul Matbaası, İstanbul 1967, s. 129-130; Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, Çev. Ahmet Fethi, Hil Yay., İstanbul 1994, s. 27.
- 6 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon Kodu: 490.1, Yer Numarası: 5.27.17. [Bu dipnottan itibaren 'Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi' kısaltılarak 'BCA' şeklinde kullanılacaktır. Eğik çizginin (/); sol tarafı fon kodunu, sağ tarafı ise yer numarasını ifade edecektir].

Görüş

"Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanlık Divanı'ndan ve Büyük Millet Meclisi Başkanı'ndan ve Parti kabine üyelerinden ve Genel İdare Kurulu, Parti Grubu ve Parti Müstakil Grubu İdare Kurulu üyelerinden teşekkül eden Parti Divanı, bugün (21.9.1945) saat 17.00'da Genel Başkan Vekili Şükrü Saraçoğlu'nun başkanlığında Büyük Millet Meclisi binasında toplanarak bütün belgeleri gözden geçirdikten sonra Aydın milletvekili Adnan Menderes ile Kars milletvekili Fuat Köprülü'nün hareket ve faaliyetlerini Cumhuriyet Halk Partisi'nin hareket ve faaliyetlerine zıt gördüğünden, bu iki milletvekilinin Cumhuriyet Halk Partisi ile olan ilgilerinin kesilmesine oy birliğiyle karar vermiş ve bu karar onanmıştır."⁷

Menderes ve Köprülü'den sonra Koraltan da benzer sebeplerle CHP'den ihraç edilmiş⁸, Bayar ise ihraç edilmeyi beklemeden önce milletvekilliğinden⁹ sonra da CHP'den istifa etmiştir¹⁰.

1946 yılına kadar daha çok ilmî çalışmalarıyla meşgul olan M. Fuad Köprülü, bu tarihten itibaren siyasî faaliyetleriyle de ön plana çıkmış, çok partili hayata geçiş kararıyla birlikte Demokrat Parti'yi kuran dört kişiden biri olmuştur¹¹. 1946 seçimlerinde DP'den İstanbul milletvekili seçilen Köprülü, bu dönemde TBMM kürsüsünde 15 kez söz almış, bir gensoru önergesi vermiş, bunun yanı sıra çeşitli gazetelerde CHP aleyhine ve demokrasi lehine pek çok makale kaleme almıştır¹². Bu dönemde TBMM'deki konuşmalarından ziyade gazetelerde kaleme aldığı yazılarla, verdiği mülakatlarla ve miting alanlarında yaptığı konuşmalarla gündeme gelen Köprülü, DP'nin ezici bir çoğunlukla¹³ iktidara geldiği 14 Mayıs 1950 seçimlerinde İstanbul milletvekili seçilmiştir¹⁴.

DP'nin iktidara gelmesiyle birlikte Cumhurbaşkanı seçilen Celal Bayar, Hükümeti kurma görevini Adnan Menderes'e vermiştir¹⁵. M.Fuad Köprü-

7 Akşam Gazetesi, 22 Eylül 1945, s. 2.

8 BCA, 490.1/6.28.7.

9 Akşam Gazetesi, 28 Eylül 1945, s. 1; Akşam Gazetesi, 29 Eylül 1945, s. 1.

10 Ulus Gazetesi, 4 Aralık 1945, s. 1.

11 Demokrat Parti Programı, 1946, s. 24.

12 M. Fuad Köprülü'nün 1945-1950 döneminde çeşitli gazetelerde yazdığı yazılar Tibor Halasi-Kun tarafından derlenerek "On The Way To Democracy" isimli eserde yayınlanmıştır. Bkz. M. Fuad Köprülü, *On The Way To Democracy*, Edited by Tibor Halasi-Kun, Colombia University, Publications in Near and Middle East Studies, The Hague, Mouton, 1964.

13 14 Mayıs 1950'de gerçekleştirilen IX. Dönem milletvekili seçimleri sonucunda TBMM'de DP 408, CHP 69, Millet Partisi 1, bağımsızlar ise 9 milletvekili ile temsil edilmiştir. Bkz. *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Mayıs 1950, s. 1 ve 3.

14 TBMM Arşivi, Devre: 9, Defter No: 2-472, Zarf No: 32, Sicil No: 1001.

15 Esasen M. Fuad Köprülü, Celal Bayar'ın Cumhurbaşkanı olmasını olağan karşılamakla birlikte Başbakanlık görevinin kendisine verilmesini, bu olmadığı takdirde ise DP Genel Başkanlığı görevini yürütmeyi bekliyordu. Bu beklentisini Ahmet Emin Yalman'a "Ben ilim adamıyım. Makamda gözüm yok, fakat en münasibi Başbakanlığa bir müddet için benim geçmem ve Menderes'i yetiştirmemdi. Mademki böyle olmadı, bana Dışişleri Bakanlığı ile beraber hiç olmazsa parti başkanlığı da verilmeliydi..." şeklinde açıklamıştır. (Bkz. Ahmet Emin Yalman, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim*, C. IV, Rey Yay. İstanbul, 1970, s. 220.) Köprülü'nün bu beklentisi boşuna değildir. Çünkü halk da Köprülü'ye teveccüh göstermektedir. Şöyle ki; Bayar ve Köprülü seçimlere İstanbul'dan gir-

l, I. Menderes Hkmeti (22.05.1950-09.03.1951) ve II. Menderes Hkmeti (09.03.1951-17.05.1954) dönemlerinde Dışışleri Bakanı; III. Menderes Hkmeti (17.05.1954-09.12.1955) döneminde hem Dışışleri Bakanı (17.05.1954-15.04.1955) hem Devlet Bakanı (15.04.1955-29.07.1955) hem de Başbakan Yardımcısı (17.05.1954-29.07.1955); IV. Menderes Hkmeti (09.12.1955-25.11.1957) döneminde ise yine Dışışleri Bakanı (09.12.1955-20.06.1956) olarak görev yapmıştır.

M. Fuad Köprülü, Dışışleri Bakanlığı yaptığı dönemde, Türkiye'nin Kore'ye asker göndermesi, NATO'ya, Balkan Paktı'na ve Bağdat Paktı'na ye olması gibi daha birçok önemli olayda birinci derecede aktif rol stlenmiřtir¹⁶. Birikimi, hatipliği, itibarı ve DP'nin kurucularından olması Köprülü'y ön plana çıkartan özelliklerden sadece bir kaıydı. Üstelik Celal Bayar, Refik Koraltan ve özellikle de Adnan Menderes ile ilişkileri son derece iyiydi.

I- Demokrat Parti ile Yolların Ayrılması: İktidardan Muhalefete Geçiş

1946-1950 döneminde hem DP'nin Genel İdare Kurulu yeliği hem de DP Meclis Grubu Başkanlığı görevlerini birlikte yürütmesi M. Fuad Köprülü'nün parti içi muhalefet tarafından yıpratılmasına yol amıřtır¹⁷. Bununla birlikte bu süreçte Köprülü'nün Adnan Menderes ile ilişkilerinin son derece iyi olması O'na yöneltilen eleştirilerin kısmen de olsa nn kesmiştir. Zira Menderes, parti içi muhalefet de dhil olmak üzere koşullar ne olursa olsun Köprülü aleyhine cezayan eden her olayda O'nun tarafını tutmuş ve her zaman Köprülü ile birlikte hareket etmiřtir¹⁸.

Adnan Menderes, ideallerini gerçekleştirme, DP'de liderlik ve DP'yi iktidara taşıma mücadelesinde Köprülü'y kendisine en yakın kişi olarak görmüş; iktidar yolunda karşılaşabileceği engelleri kendisini yıpratmadan, Köprülü vasiyasıyla savuşturmaya alıřmıřtır¹⁹.

miştir. O tarihte İstanbül'un seçmen sayısı 528.520'tir ve bu seçmenlerden yalnızca 346.271'i oy kullanmıştır. Bu oylardan 186.345'i Bayar'a, 182.999'u ise Köprülü'ye verilmiştir. Menderes ise seçimlere Kütahya'dan girmiştir. O tarihte Kütahya'da 186.550 seçmen vardır ve bunlardan yalnızca 132.462'si oy kullanmış ve bu oylardan 65.383' Menderes'e verilmiştir. İstanbül'da Bayar ve Köprülü'nün rakipleri arasında Kazım Karabekir, Adnan Adıvar ve Fevzi akmak gibi hatırı sayılır rakiplerinin olduğu göz önünde bulundurulursa halkın onlara gösterdiği teveccüh aıca anlaşılır. (Rakamlar için bkz. Mustafa Çufalı, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-VIII. Dönem (1946-1950)*, Cilt: III, TBMM Yay., Ankara 2012, s. 535, 558, 764.) Menderes de DP iktidara geldiğinde Bayar'dan Köprülü'y Başbakan olarak atamasını ve kendisi de ona yardımcı olarak atanmak istediğini belirtmektedir. Bkz. Rıfı Salim Burçak, *On Yılın Anıları (1950-1960)*, Ankara 1998, s. 410.

- 16 M. Fuad Köprülü'nün Dışışleri Bakanlığı yaptığı dönemdeki Türk dış politikası hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Ekincikli, *İnönü-Bayar Dönemleri Türk Dış Siyaseti*, Berikan Yay., Ankara 2007, s. 151-317; Murat Çalışoğlu, *Mehmed Fuad Köprülü'nün Siyasal Hayatı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2009, s. 84-125.
- 17 Abdulkerim Asılsy, *Türk Modernleşmesi nclerinden Fuat Köprülü: Hayatı, Eserleri ve Fikirleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbül 2008, s. 86.
- 18 Asılsy, *Türk Modernleşmesi nclerinden Fuat Köprülü: Hayatı, Eserleri ve Fikirleri*, s. 91.
- 19 Samet Ağaoğlu, *Siyasal Günlük: Demokrat Parti'nin Kuruluşu*, Yay. Haz. Cemil Koçak, İletişim Yay., İstanbül 1992, s. 119.

Gz

Akademik
Bakış

188

Cilt 7 Sayı 13
Kiş 2013

Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi ve kendisinin Başbakan olmasıyla birlikte Adnan Menderes'in, M. Fuad Köprülü'ye yönelik tutumu da zamanla değişmeye başlamıştır. Menderes de Köprülü'yü eleştirenler arasında yer almaya başlamıştır. Üstelik Menderes'in eleştirileri, Köprülü'yü yıpratmış ve incitmiştir. Şu olaylar Köprülü ve Menderes arasındaki ilişkilerin yıpranmasına yol açmıştır:

1953'de patlak veren İngiltere-Mısır anlaşmazlığı ve Mısır'ın İngiltere ile 1936'da imzalamış olduğu antlaşmayı feshederek İngilizlerin Süveyş'i boşaltmasını istemesi karşısında Türkiye'nin izlediği dış politika Celal Bayar ve Adnan Menderes tarafından yetersiz bulunmuştur²⁰. Bu görüş diğer kabine üyeleri tarafından da desteklenmiş, hal böyle olunca Dışişleri Bakanı M. Fuad Köprülü, eleştirilerin hedefi haline gelmiştir²¹. Bu eleştirilerin üstüne bir de Türkiye'nin Kahire Büyükelçisi Fuad Hulusi Tugay'ın Mısır'dan sınır dışı edilmesi olayı patlak verince Köprülü bir hayli zor durumda kalmıştır. Öyle ki Köprülü'nün istifa etmesi gerektiğini savunanlar bile olmuştur²².

Celal Bayar'ın ABD Başkanı D. Eisenhower'ın davetlisi olarak ABD'ye yapacağı seyahatte (28 Ocak-27 Şubat 1954) okuması için Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan metin beğenilmemiş; bunun üzerine Celal Bayar, Adnan Menderes ve kabine üyeleri tarafından Dışişleri Bakanı Köprülü bir kez daha eleştirilmiştir²³. Bunlar bir yana Köprülü, Menderes tarafından parti içinde kin gütmekle, Mükerrer Sarol ile Fatin Rüştü Zorlu aleyhinde faaliyet göstermekle ve bu şekilde Demokrat Parti'ye zarar vermekle de suçlanmıştır²⁴.

Menderes, ilerleyen zamanlarda eleştirinin de ötesine giderek Köprülü'yü küçük düşürmeye yönelik ifadelerde de bulunmuştur²⁵. Bu gibi olaylar Menderes ile Köprülü arasındaki fikir ayrılıklarını artırmıştır. Menderes ile olan ilişkilerinin bozulmasına paralel olarak Köprülü'nün gerek DP içinde gerekse DP'nin genel siyasetindeki etkisi de azalmıştır²⁶.

20 Burçak, *On Yılın Anıları (1950-1960)*, s. 173-175.

21 ABD Dışişleri Bakanı John Foster Dulles, Orta Doğu gezisi sırasında Kahire'de Türkiye'nin büyükelçisi ile bir görüşme yapmış ve Türkiye'nin Mısır meselesindeki görüşünün ne olduğunu öğrenmek istemiş; ancak Büyükelçiden "*bilmiyorum*" yanıtını almıştır. Bu hadiseyi Adnan Menderes, Büyükelçinin Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği rapora istinaden Bakanlar Kurulu görüşmelerinde dile getirmiş ve M. Fuad Köprülü'yü sert bir şekilde eleştirmiştir. Bkz. Burçak, *On Yılın Anıları (1950-1960)*, s. 174-175.

22 *Akşam Gazetesi*, 5 Ocak 1954, s. 1-2; *Akşam Gazetesi*, 6 Ocak 1954, s. 1-2; *Akşam Gazetesi*, 7 Ocak 1954, s. 1-2; Burçak, *On Yılın Anıları (1950-1960)*, s. 186-189.

23 Burçak, *On Yılın Anıları (1950-1960)*, s. 184-185.

24 Burçak, *On Yılın Anıları (1950-1960)*, s. 408-409.

25 Adnan Menderes, Roma'daki Türk Büyükelçiliği'nde verilen bir resepsiyonda etrafındaki insanlara aldırılmadan M. Fuad Köprülü'yü "*Hoca sen üniversiteden devlet adamı çıktığını hiç gördün mü? Politika bir Allah vergisidir, okuma işi değil, sezgi işidir, sanat gibi bir şeydir*" demek suretiyle küçük düşürmek istemiştir. Köprülü ise "*Herhalde bu söz meclisin dışında*" diyerek durumu toparlamaya çalışmışsa da Menderes "*haydi dediğin gibi olsun*" şeklindeki cevabıyla adeta Köprülü'ye lütufta (!) bulunmuştur. Bkz. Cihad Baban, *Politika Galerisi*, Timaş Yayınları, İstanbul 2009, s. 357-358.

26 Abdülkerim Asılsoy, "Bir Siyasî Portre Denemesi: Fuat Köprülü", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* (2004), Cilt: 2, Sayı: 1, s. 436.

Kendisine yöneltilen eleştirilerden ve Adnan Menderes'in tavırlarından rahatsızlık duyan M. Fuad Köprülü de Hükümet'in uyguladığı ekonomi politikalarını ve adli makamlar üzerinde baskı oluşturmaya çalışmasını eleştirmiştir. 6-7 Eylül 1955 Olayları dolayısıyla mahkemeye verilmiş olanların tamamının beraat ettirilmesi; olayların sorumlularının ortaya çıkarılıp cezalandırılması; olaylar sebebiyle zarar görenlere tazminat ödeneceğinin Hükümet tarafından vaat edilmesi ve bu amaçla 60 milyonluk bir Tazminat Kanunu çıkarılmasına rağmen hiç kimseye ödeme yapılmamış olması; olayların sorumlusu olan Namık Gedik'in yeniden İçişleri Bakanlığı'na getirilmesi gibi sebepler de Köprülü'nün eleştirdiği hususlar olmuştur²⁷. Osman Bölükbaşı'nın tutuklanması hadisesi ise Köprülü'nün eleştiri konusu ettiği bir diğer meseledir²⁸.

Tüm bu gelişmeler M. Fuad Köprülü'nün Adnan Menderes'le ve dolayısıyla da Demokrat Parti ile arasının açılmasına sebep olmuştur. Tüm bu olaylar, 1955 yılından itibaren Köprülü'nün Menderes ve DP ile yollarının ayrılmasına yol açmıştır.

1956 yılına gelindiğinde M. Fuad Köprülü ile Adnan Menderes arasındaki ihtilaf haberleri gazetelerin manşetlerinde²⁹ yer almaya başlamış, kulislere de Köprülü'nün Demokrat Parti'den ayrılacağı söylentisi konuşulmaya başlanmıştır. 20 Haziran 1956 tarihli gazetelerde kesin olmamakla birlikte Köprülü'nün yürütmekte olduğu Dışişleri Bakanlığı görevinden istifa ettiği haberi servis edilmiştir³⁰. Ertesi gün ise Köprülü'nün, "izahına lüzum görmediği sebeplerden dolayı" görevinden istifa ettiği ve yerine vekâleten İçişleri Bakanı Ethem Menderes'in atandığı resmen duyurulmuştur³¹.

M. Fuad Köprülü, Demokrat Parti'den tamamen ayrılmadan hemen önce, parti içerisinde aktif siyaset yapan yakın akrabaları DP'den kopmuştur. 3 Mart 1957'de Köprülü'nün damadı Coşkun Kırca, Hürriyet Partisi'ne katılmıştır³². M. Fuad Köprülü'nün oğlu Orhan Köprülü³³, DP İstanbul İl Başkanlığı görevini sürdürdüğü sırada, Osman Bölükbaşı'nın tevkifine³⁴ üzüldüğünü

27 Burçak, *On Yılın Anıları (1950-1960)*, s. 419-420.

28 Yasemin Doğaner, *Türk Demokrasi Tarihinde Vatan Cephesi*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2013, s. 28.

29 Bu hususta örnek bir haber için bkz. *Cumhuriyet Gazetesi*, 29 Mayıs 1956, s. 1.

30 *Ulus Gazetesi*, 20 Haziran 1956, s. 1; *Milliyet Gazetesi*, 20 Haziran 1956, s. 1; *Hürriyet Gazetesi*, 20 Haziran 1956, s. 1.

31 *Ulus Gazetesi*, 21 Haziran 1956, s. 1; *Milliyet Gazetesi*, 21 Haziran 1956, s. 1; *Hürriyet Gazetesi*, 21 Haziran 1956, s. 1.

32 *Milliyet Gazetesi*, 3 Mart 1957, s. 1.

33 İki kez evlenen M. Fuad Köprülü'nün iki çocuğu vardır. İlk evliliğini Fatma Hadiye Hanımla gerçekleştirmiş ve bu evlilikten oğlu Orhan Bey dünyaya gelmiştir. İkinci evliliğini ise Ayşe Behice Hanım ile gerçekleştirmiş ve bu evlilikten de Hatice Beyhan Hanım dünyaya gelmiştir. Bkz. SGK, KGEDBA, Dosya Nu. MO114866, lef. 24.

34 1954 yılı seçimlerinde Osman Bölükbaşı'nı destekleyen Kırşehir ili, DP tarafından cezalandırılarak ilçe statüsüne düşürülmüş, 1957 yılında ise yeniden il haline getirilmiştir. Bölükbaşı, TBMM'nin 12 Haziran 1957 tarihli oturumunda yapılan Kırşehir'in yeniden il haline getirilmesi ile ilgili görüşmelerde TBMM'yi tahkir ve tezyif etmekle suçlanmıştır. Bu suçta binaen dokunulmazlığı kaldırılan Bölükbaşı, 2 Temmuz 1957'de tutuklanmıştır. Bkz. *Ulus Gazetesi*, 3 Temmuz 1957, s. 1.

beyan eden bir açıklama yapmıştır³⁵. Bu açıklama DP İstanbul İl İdare Heyeti tarafından tepkiyle karşılanmış ve DP İstanbul İl İdare Heyeti Orhan Köprülü'yu istifaya davet etmiştir³⁶. Bunun üzerine şifahen istifa ettiğini açıklayan Orhan Köprülü³⁷, 18 Temmuz'da istifasını yazılı olarak Başbakan Adnan Menderes'e göndermiştir³⁸.

Orhan Köprülü'nün istifası, M. Fuad Köprülü tarafından takdirle karşılanmıştır³⁹. Orhan Köprülü, 23 Ağustos 1957'de Hürriyet Partisi'ne geçmiş⁴⁰ ve 6 Eylül 1957'de Hürriyet Partisi'nin İstanbul İl Başkanlığı'na seçilmiştir⁴¹. Eylül 1958'de ABD'ye gideceği için il başkanlığı görevini başkasına devreden Orhan Köprülü, Haziran 1959'da Türkiye'ye geri dönmüş⁴² ve 26 Ağustos 1959'da CHP'ye üye olmuştur⁴³. Yine M. Fuad Köprülü'nün yakın akrabası olan Demokrat Parti Edirne milletvekili Cemal Köprülü de 1957 yılında Hürriyet Partisi'ne katılmış⁴⁴, ancak 6 Aralık 1958'de HP'den ayrılarak CHP'ye üye olmuştur⁴⁵. Kamuoyunda bu istifaların M. Fuad Köprülü'nün bilgisi dâhilinde gerçekleştiği ve O'nun da yakında Demokrat Parti'den tamamen ayrılacağı haberleri konuşulmaya başlanmıştır.

M. Fuad Köprülü, Dışişleri Bakanlığı görevinden istifa etmekle birlikte Demokrat Parti İdare Kurulu Üyeliği ve İstanbul milletvekilliği görevlerini bir müddet daha sürdürmüş, ancak DP Genel İdare Kurulu'nun hiçbir toplantısına katılmamıştır⁴⁶. Bu durum Köprülü'nün DP'den de istifa edeceğinin en açık göstergesi olmuştur. Nitekim 7 Eylül 1957'de "demokrasiye inananların işbirliği yapması vatan borcudur"⁴⁷ diyen Köprülü, DP'den istifa etmiş ve istifa gerekçesini "Eski hüviyetini tamamiyle değiştirmiş olan bugünkü DP zihniyetiyle uyuşmak benim için imkânsız olduğu cihetle DP'den istifa ediyorum"⁴⁸ şeklinde açıklamıştır. Böylece Köprülü ailesi, DP ile yollarını tamamen ayırmıştır.

35 *Milliyet Gazetesi*, 4 Temmuz 1957, s. 3.

36 Bu sırada bazı gazetelerde Orhan Köprülü'nün görevden alındığı, istifa etmediği vs. gibi haberler de yer almıştır. Bkz. *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Temmuz 1957, s. 1; *Cumhuriyet Gazetesi*, 7 Temmuz 1957, s. 1.

37 *Milliyet Gazetesi*, 4 Temmuz 1957, s. 3.

38 İstifanın tam metni için bkz. *Milliyet Gazetesi*, 19 Temmuz 1957, s. 1 ve 5; Orhan Köprülü'nün Demokrat Parti'den istifa süreci ve Adnan Menderes ile ilişkileri hakkında ayrıca bkz. Burçak, *On Yılın Anıları (1950-1960)*, s. 412-417.

39 *Milliyet Gazetesi*, 6 Temmuz 1957, s. 1.

40 *Milliyet Gazetesi*, 24 Ağustos 1957, s. 1 ve 5.

41 *Milliyet Gazetesi*, 7 Eylül 1957, s. 1.

42 *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Haziran 1959, s. 1.

43 *Ulus Gazetesi*, 27 Ağustos 1959, s. 1; *Akşam Gazetesi*, 27 Ağustos 1959, s. 1.

44 Cemal Köprülü'nün Hürriyet Partisi'ne geçmesiyle birlikte, HP'nin TBMM'deki milletvekili sayısı da 32'ye yükselmiştir. Bkz. Diren Çakmak, "Türk Siyasal Yaşamında Bir Muhalefet Partisi Örneği: Hürriyet Partisi (1955-1958)", *Gazi Akademik Bakış*, C. 2, S. 3, Kış 2008, s. 177.

45 *Milliyet Gazetesi*, 7 Aralık 1958, s. 1.

46 *Milliyet Gazetesi*, 19 Ağustos 1957, s. 5.

47 *Ulus Gazetesi*, 8 Eylül 1957, s. 1; *Akşam Gazetesi*, 8 Eylül 1957, s. 1; *Milliyet Gazetesi*, 8 Eylül 1957, s. 1; *Hürriyet Gazetesi*, 8 Eylül 1957, s. 1.

48 *Milliyet Gazetesi*, 8 Nisan 1960, s. 1.

M. Fuad Köprülü'nün Demokrat Parti'den ayrılmasıyla birlikte 1935 yılından 1957 yılına kadar kesintisiz olarak 22 yıldır sürdürdüğü milletvekilliği görevi de sona ermiştir. Köprülü, DP'den resmen istifa etmiş ancak siyasetten kopmamıştır. Bir yandan ülke gündemine ilişkin fikirlerini yazdığı makalelerle ve basına verdiği demeçlerle kamuoyuyla paylaşırken; diğer yandan da resmen üye olmamakla birlikte Hürriyet Partisi'ne destek vermiştir⁴⁹. Buna karşın Adnan Menderes, 27 Ekim 1957'de yapılacak olan 23. Dönem milletvekili seçimlerinde "işbirliği" yapacaklarını açıklayan⁵⁰ muhalefet partilerini engellemek için Seçim Kanunu'nu yeniden düzenlemek üzere harekete geçmiştir. Bu doğrultuda Seçim Kanunu 11 Eylül 1957'de TBMM'de görüşülmüş⁵¹ ve partilerin seçim bölgelerinde ayrı ayrı aday göstermeye mecbur tutulması, müstakil olan ve istifa eden vekillerin istifa ettikleri tarihten itibaren 6 ay boyunca parti listelerine girememeleri gibi kararlar alınmıştır⁵². Seçim Kanunu'nda yapılan yeni düzenleme muhalefetin işbirliği yapmasını engellemiştir. Ayrıca Kanun'un 2. Maddesinde yer alan "Seçimin zamanında yapılması halinde seçim tarihinden asgari altı ay evvel mensup oldukları siyasî partilerden ayrılmamış olanlar başka bir siyasî parti tarafından aday gösterilemezler." hükmü de DP'den henüz istifa etmiş olan Köprülü'nün 1957 seçimlerinde aday olmasını engellemiştir. Kanunun Köprülü'yü doğrudan etkileyen hükmü TBMM'deki görüşmeler sırasında bazı milletvekilleri tarafından da açıkça dile getirilmiştir⁵³. Köprülü, 1957 seçimlerinde milletvekili adayı olamamakla birlikte Menderes'e karşı muhalefeti desteklemeye devam etmiş, hatta bir muhalefet partisi lideri gibi Menderes ile doğrudan tartışmalara girmiştir⁵⁴.

Demokrat Parti'nin Seçim Kanunu'nda yaptığı düzenleme ile yeni dönemde milletvekili olma hakkı elinden alınan M. Fuad Köprülü, siyasete ara vermek zorunda kalmıştır. 1958 yılında bir yıllığına Harvard Üniversitesi'nde "Türk Tarihi üzerinde araştırma yapmak" için tüm masrafları Ford Vakfı tarafından karşılanmak üzere Amerika'ya davet edilmiştir⁵⁵. Aynı mealde daha önceki bir daveti reddeden Köprülü, bu kez kabul ederek 13 Eylül 1958'de Amerika'ya hareket etmiş⁵⁶ ve siyasetten bir süre de olsa uzak kalmıştır. Amerika'da kaldığı süre boyunca vaktini Harvard Üniversitesi'nin Cambridge'deki araştırma merkezinde çalışarak

49 1957 yılının Ekim ayında Hürriyet Partisi'nin Balıkesir ve Bursa mitinglerinde yaptığı konuşmalar M. Fuad Köprülü'nün Hürriyet Partisi'ne verdiği açık desteğe örnek olarak gösterilebilir. Bkz. *Milliyet Gazetesi*, 19 Ekim 1957, s. 1 ve 5.

50 *Milliyet Gazetesi*, 5 Eylül 1957, s. 1.

51 *Milliyet Gazetesi*, 11 Eylül 1957, s. 1 ve 5.

52 *Milliyet Gazetesi*, 12 Eylül 1957, s. 1 ve 5; İlgili Kanun metni için bkz. *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: X, Cilt: 20, İçtima: 3, S. Sayısı: 288, s. 1-7.

53 Bu hususta Kastamonu milletvekili Ziya Termen'in konuşmasına bkz. *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: X, Cilt: 20, İçtima: 3 s. 716-717.

54 Bu husustaki tartışmalara örnek olarak bkz. *Cumhuriyet Gazetesi*, 23 Ekim 1957, s. 1.

55 BCA, 10.9/110.343.2, lef. 32;

56 *Milliyet Gazetesi*, 11 Eylül 1958, s. 1.

geçiren ve bunun yanı sıra çeşitli şehirlerde konferanslar da veren Köprülü'ye⁵⁷, 1959'da Amerikan Tarih Cemiyeti'nin şeref üyeliği payesi verilmiştir⁵⁸.

Amerika'daki çalışmalarını tamamladıktan sonra 2 Temmuz 1959'da Türkiye'ye dönen M. Fuad Köprülü⁵⁹, siyasete kaldığı yerden devam etmiş, Demokrat Parti'ye karşı, CHP'yi desteklemiş, CHP'nin kongre ve mitinglerine konuşmacı olarak katılmış⁶⁰, CHP adına 8 Nisan 1960'da 15 günlük bir yurt gezisine de çıkmıştır⁶¹. Yurt gezisi sırasında yaptığı konuşmalarda DP'yi çok sert bir şekilde eleştiren Köprülü, hürriyet fikrini CHP'nin temsil ettiğini savunmuş⁶², DP'nin meşru yollardan yıkılacağını belirtmiş⁶³, hayat pahalılığını eleştirmiş⁶⁴, DP'nin halkı aldattığını iddia etmiş⁶⁵, DP'yi vaatlerini yerine getirmemekle suçlamış⁶⁶, dini vazifelerini yapmak yerine politika yapan hocaları "kâfir" olarak nitelendirmiş⁶⁷ ve 1946-1950 döneminin eski DP'lilerinin CHP'ye geçmelerini telkin etmiş⁶⁸, ancak kendisi CHP'ye üye olmamıştır. "Siyasî mücadele bugün maalesef çirkin bir hal almıştır. Biz DP'yi kurduğumuz zaman CHP bize karşı böyle muamelede bulunmamıştı"⁶⁹ diyen ve DP'yi 1946 yılındaki fikir ve prensiplerinden uzaklaşmakla suçlayan Köprülü, kendisinin bu fikir ve prensiplere halen bağlı olduğunu ifade etmiş; ancak artık DP'ye geçme ihtimalinin olmadığını "Dünyada akla gelen her şey olur, fakat benim DP'ye geçmem tahakkuk etmez" şeklindeki sözleriyle dile getirmiştir⁷⁰. Bu söylemleri DP tarafından şiddetle eleştirilen Köprülü, DP içinde yıkıcı faaliyetlerde bulunmakla, DP'yi parçalamakla, Millet ve Hürriyet Partilerinin kurulmasına sebep olmakla suçlanmıştır⁷¹. Köprülü'ye gösterilen tepki bunlarla da kalmamış, Diyarbakır'da yaptığı bir konuşma sırasında kendisine tezahüratta bulunan halk, polis tarafından cop kullanmak suretiyle dağıtılmıştır⁷².

Demokrat Parti'nin dört kurucu üyesinden birisi olan M. Fuad Köprülü, CHP'ye karşı en sert muhalefeti gösteren, en şiddetli eleştirileri yapan ve DP'nin iktidar stratejisini belirleyen çekirdek ekiptendi. 27 yıllık CHP iktidarına karşı mücadele vererek DP'yi iktidara taşıyan ve Adnan Menderes'i koşul-

57 Orhan F. Köprülü, *Fuad Köprülü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1987, s. 8.

58 Orhan F. Köprülü, *Fuad Köprülü*, s. 9.

59 *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Temmuz 1959, s. 1.

60 M. Fuad Köprülü, söz konusu konuşmalardan birini CHP Eyüp İlçe Gençlik Kolu Kongresi'nde gerçekleştirmiştir. Bkz. *Milliyet Gazetesi*, 2 Ağustos 1959, s. 3.

61 *Milliyet Gazetesi*, 7 Nisan 1960, s. 1 ve 5.

62 *Milliyet Gazetesi*, 9 Nisan 1960, s. 1.

63 *Milliyet Gazetesi*, 10 Nisan 1960, s. 1.

64 *Milliyet Gazetesi*, 11 Nisan 1960, s. 1.

65 *Milliyet Gazetesi*, 13 Nisan 1960, s. 1 ve 5.

66 *Cumhuriyet Gazetesi*, 12 Nisan 1960, s. 1.

67 *Milliyet Gazetesi*, 15 Nisan 1960, s. 1 ve 5.

68 *Milliyet Gazetesi*, 18 Nisan 1960, s. 1.

69 *Milliyet Gazetesi*, 17 Nisan 1960, s. 1.

70 *Milliyet Gazetesi*, 28 Mart 1960, s. 1; *Cumhuriyet Gazetesi*, 28 Mart 1960, s. 1.

71 *Milliyet Gazetesi*, 18 Nisan 1960, s. 1.

72 *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Nisan 1960, s. 1.

Gazi

Akademik
Bakış

193

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

suz destekleyen Köprülü'nün önce yürütmekte olduğu bakanlık görevinden sonra da DP'den ayrılması şüphesiz ki, DP için çok büyük bir kayıp olmuştur. Köprülü'nün istifasıyla DP çok önemli bir destekçisini kaybettiği gibi çok ciddi bir muhalifle de mücadele etmek zorunda kalmıştır. Önce HP'ye sonra da CHP'ye destek veren Köprülü, her iki partiye de üye olmamıştır. Muhalefetteki söylemleriyle Köprülü'nün, DP'yi, muhalefet partilerinin yıpratığından daha çok yıpratmış olduğu söylenebilir.

2- Yassıada Yargılamaları: 94 Günlük Tutukluluk

İktidar ve muhalefet partileri yürüttükleri propagandalarla birbirlerini yıpratırken Türk Silahlı Kuvvetleri, "memleketi hırslı politikacıların elinden kurtarmak amacıyla" 27 Mayıs 1960 tarihinde sabaha karşı saat 03.00'te yönetime el koymuş; Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes ve bütün Demokrat Parti idarecileri tevkif edilmiş; Org. Cemal Gürsel kendisinin Cumhurbaşkanı olduğunu ilân etmiş ve TBMM feshedilmiştir. 28 Mayıs'ta geçici bir hükümet kurulmuş ve Ankara'ya davet edilen ilim heyeti, 27 Mayıs 1960 askeri darbesinin "gayr-i meşru bir idareye karşı yapılan meşru bir hareket" olduğunu bildirmiştir⁷³. Tevkif edilen DP'lilerin 31 Mayıs'ta sevk edildiği ve 19 ayrı davanın açılacağı Yassıada'daki yargılamalara 14 Ekim'de başlanmıştır⁷⁴.

Yassıada'da açılan 19 davadan biri de M. Fuad Köprülü'nün sanık olduğu "6-7 Eylül Olayları" davasıdır. Atatürk'ün Selanik'te doğduğu eve Yunanlılar tarafından bomba atıldığı haberinin 6 Eylül 1955'te önce radyo vasıtasıyla, birkaç saat sonra da *İstanbul Ekspres* adlı gazete tarafından kamuoyuna duyurulmasıyla birlikte toplanan gençler grupları halinde Taksim'e doğru yürümeye başlamış, Rumlara ait ev ve işyerleri tahrip edilmiş, tahrip yağmaya dönüşmüştür. Bunun üzerine itfaiye, atlı polisler ve askeri birlikler olayları önlemeye çalışmışlarsa da pek başarılı olamamışlar⁷⁵, 8 Eylül'de sükûnet ancak sağlanabilmiştir⁷⁶. Askeri Ceza Kanunu'na göre yargılanmak üzere 2057 yağmacı ve tahripçi yakalanmış⁷⁷, olaylarla bağlantısı olduğu gerekçesiyle 8 Eylül'de "Kıbrıs Türk Kültür Cemiyeti" kapatılmış⁷⁸, haklarında soruşturma açılan 3 General görevden alınmış⁷⁹, İçişleri Bakanı istifa etmiş, Emniyet Genel Müdürü ve İstanbul Emniyet Müdürü görevden alınmıştır⁸⁰. Olayları önlemek üzere İstanbul, İzmir ve Ankara'da ilân edilen sıkıyönetim altı ay süre ile uzatılmıştır⁸¹. Olaylar neticesinde dört binden fazla kişi zarar görmüş, yüzlerce ev ve işyeri tahrip edilmiş, yetmiş milyon lira civarında maddi zarar oluşmuştur⁸².

73 *Milliyet Gazetesi*, 31 Aralık 1960, s. 5.

74 *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Ekim 1960, s. 1.

75 *Milliyet Gazetesi*, 7 Eylül 1955, s. 1.

76 *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Eylül 1955, s. 1.

77 *Hürriyet Gazetesi*, 8 Eylül 1955, s. 1.

78 *Milliyet Gazetesi*, 9 Eylül 1955, s. 1.

79 *Hürriyet Gazetesi*, 10 Eylül 1955, s. 1.

80 *Hürriyet Gazetesi*, 11 Eylül 1955, s. 1.

81 *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: X, Cilt: 7 İçtima: 1, s. 691-692; *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Eylül 1955, s. 1.

82 *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Ekim 1955, s. 1.

Görüş

Akademik
Bakış

194

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

6-7 Eylül Olayları, 12 Eylül 1955'te TBMM gündemine gelmiş ve iktidarla muhalefet arasında şiddetli tartışmaların yaşanmasına yol açmıştır. Demokrat Parti adına Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı sıfatıyla söz alan M. Fuad Köprülü, hükümeti ve kamuoyunu bilgilendirmek üzere yaptığı konuşmada hadiseyi dili, dini, ırkı ne olursa olsun Türk Milleti'nin tüm fertlerini üzen büyük bir felâket olarak tasvir etmiş, o esnada İstanbul'da bulunan Hükümet erkânının ve Cumhurbaşkanlığı'nın doğrudan olayları önlemek için müdahale ettiğini, Hükümet'in olaylardan haberdar olduğunu, hatta bu hususta bazı tedbirlerin de alındığını ancak hadisenin gününün ve saatinin bilinmediğini ve tüm tedbirlere rağmen olayların bir baskın şeklinde her tarafta tecelli ettiğini ifade etmiştir. Üç binden fazla kişinin olaylar sebebiyle tutuklandığını belirten Köprülü, olayların başlangıcı, gelişimi ve amacı hakkında bilgi verdikten sonra tüm bu sürecin komünist bir hareketi işaret ettiğini belirtmiş, Kıbrıs'taki ilhak hareketini teşvik edenlerle Selanik'teki bombayı patlatanların aynı merkezden yönetildiğini savunmuştur⁸³. Köprülü'nün bu açıklamalarını, O'ndan hemen sonra kürsüye gelen Başbakan Adnan Menderes yalanlamamıştır⁸⁴. Bazı gazete ve dergilerde de Köprülü'nün iddialarını destekler nitelikte, olayların komünist tahrikiyle gerçekleştirildiğine ilişkin yorumlara yer verilmiştir⁸⁵.

Yassıada yargılamalarında Esas numarası 1960/3 olarak kayıtlı 6-7 Eylül Olayları Davası, 19 Ekim 1960'da başlamış, 20 oturum halinde görülmüş ve 5 Ocak 1961'de karara bağlanmıştır⁸⁶. Söz konusu davada sanıklar özetle Selanik'te Atatürk'ün evinin bombalanması olayı ile 6-7 Eylül 1955'te yaşanan galeyan ve tahrip olaylarını tertip etmekle suçlanmışlardır. İddianameye göre: "*Hükümet, Kıbrıs konusunda takip ettiği kararsız siyasetini örtmek, kamuoyunun dikkatini başka yöne çekmek, Yunanistan ve İngiltere üzerinde tesir bırakmak için 6-7 Eylül Olayları'nı tertiplemiştir.*"⁸⁷

27 Mayıs 1960 askeri darbesinin ilk tutukluları arasında yer almayan M. Fuad Köprülü, olayları dışarıdan izleme fırsatı bulduğu gibi Yassıada'da görülecek davalarla ilgili görüşlerini de sık sık kamuoyuyla paylaşmıştır. Köprülü, 5 Haziran 1960 tarihli Yeni Sabah Gazetesi'ne yaptığı açıklamada 6-7 Eylül Olayları'nın dönemin Fatin Rüştü Zorlu'nun ilhamı ile Adnan Menderes ve Namık Gedik⁸⁸ tarafından tertiplendiğini, Atatürk'ün Selanik'teki evinin Menderes tarafından bombalandırıldığını ve Gedik'in kendisini öldürtmek istediğini iddia etmiştir⁸⁹. Bu iddiaları okuyan bir şahıs tarafından Yeni Sabah Gazetesi yönetimine, Köprülü'yü destekler nitelikte ve olaylara ilişkin ayrıntılı bilgiler

83 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, Cilt: 7 İçtima: 1, s. 684-686.

84 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, Cilt: 7 İçtima: 1, s. 688-690.

85 10 Eylül 1955 tarihli Akis Dergisi ile 9 Eylül 1955 tarihli Dünya ve İstanbul Ekspres Gazeteleri söz konusu gazete ve dergilere örnek olarak gösterilebilir. Bkz. BCA, 10.9/110.343.2, lef. 2.

86 Yassıada Zabıtları II: 6-7 Eylül Olayları Davası, Haz. Emine Gürsoy Naskali, Kitabevi, İstanbul 2007, s. VII.

87 Yassıada Zabıtları II: 6-7 Eylül Olayları Davası, s. VIII.

88 Dönemin İçişleri Bakanı.

89 BCA, 10.9/109.340.7, lef. 3.

Gazi

Akademik
Bakış

195

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

ihtiva eden bir mektup gönderilmiştir⁹⁰. Ancak Köprülü'nün iddiaları herhangi bir mesnetten yoksundur. Kaldı ki, Köprülü bu açıklamalarından kısa bir süre sonra tekzip niteliğinde yeni bir açıklama yaparak daha önceki açıklamalarının yabancı basında değişik maksatlar için kullanılmak istendiğini belirtmiş ve sözlerinin yalnızca tahminden ibaret olduğunu ifade etmiştir⁹¹.

Yüksek Soruşturma Kurulu tarafından 27 Temmuz 1960'da 6-7 Eylül Olayları ile ilgili bilgisine başvurulmuş M. Fuad Köprülü'nün⁹², Fahrettin Kerim Gökay⁹³ ile birlikte tutuklanması istenmiştir⁹⁴. Kamuoyunda tutuklanacağı söylentilerinin artması üzerine Köprülü 21 Eylül 1960 akşamı "*O hadiseler sırasında ne kadar mücadele ettiğimi herkes ve gerekli yerler bilmektedir*" şeklinde bir beyanatta bulunmuş ve hadiselerle kendisinin herhangi bir ilgisinin olmadığını belirtmiştir⁹⁵. Ancak bu açıklama Köprülü'nün tutuklanmasını engellemeye yetmemiş, 6-7 Eylül Olayları'nın tertipçisi olduğu ve olay esnasında Dışişleri Bakanı Vekili olarak görev yaptığı iddiasıyla⁹⁶, 27 Mayıs 1960 askeri darbesinden 129 gün sonra, 3 Ekim 1960'da, 70 yaşındayken tutuklanmıştır⁹⁷ ve Yassıada'ya sevk edilmiştir⁹⁸.

6-7 Eylül Olayları Davası kapsamında M. Fuad Köprülü ile birlikte toplam 11 kişi yargılanmıştır. 19 Ekim 1960'da duruşmalarına başlanan davada sanıklardan Celal Bayar, Adnan Menderes, F. Rüştü Zorlu ve M. Fuad Köprülü olayları tertipleme ve halkı harekete geçirmekle; F. Kerim Gökay, Alaettin Eriş⁹⁹ ve Kemal Hadımlı¹⁰⁰ olayları önleyecek tedbirleri almayarak olaylara

90 BCA, 10.9/109.340.7, lef. 1-2.

91 Alparslan Türkeş anılarında, M. Fuad Köprülü'nün 5 Haziran 1960 tarihli Yeni Sabah Gazetesi'ne yaptığı açıklamaların Türkiye'yi zor duruma düşürdüğünü ve bunun üzerine kendisinin M. Fuad Köprülü'ye Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla üç kişilik bir heyet göndererek yaptığı yanlış düzeltmesi için basına yeni bir demec vermesini istediğini ve Köprülü'nün ikinci açıklamayı bunun üzerine yaptığını ifade etmektedir (Bkz. Hulusi Turgut, *Türkeş'in Anıları: Şahinlerin Dansı*, ABC Yay., İstanbul 1995, s. 228-229). M. Fuad Köprülü de Yassıada Yargılamaları sırasında yaptığı açıklamaların düzeltilmesi hususundaki isteğin Dışişleri Bakanlığı tarafından geldiğini ifade etmekteyse de Alparslan Türkeş'ten bahsetmemektedir. Bkz. "Kıbrıs Sorununun Gelişmesi Bağlamında 6-7 Eylül Olayları", *Tarih ve Toplum*, S. 33, Yıl: 1986-Eylül, s. 151.

92 *Cumhuriyet Gazetesi*, 28 Temmuz 1960, s. 1.

93 Dönemin İstanbul Valisi.

94 *Milliyet Gazetesi*, 20 Eylül 1960, s. 5.

95 *Milliyet Gazetesi*, 22 Eylül 1960, s. 5.

96 BCA, 10.9/110.343.2, lef. 5.

97 Orhan Köprülü, babası M. Fuad Köprülü'nün 6-7 Eylül Olayları sırasında Dışişleri Bakanı olduğu bahanesiyle tutuklandığını, ilk duruşmada o sırada Dışişleri Bakanı olmadığını Resmi Gazete ile ispatlanmasına rağmen davanın sonucuna kadar tutukluluk halinin devam ettirildiğini ifade etmektedir (Bkz. Orhan F. Köprülü, *Fuad Köprülü*, s. 8-9). Orhan Köprülü'nün bu ifadesi doğrudur. Zira 22 Haziran 1956 tarihli ve 9339 sayılı Resmi Gazete'de Köprülü'nün Dışişleri Bakanlığı'ndan istifa ettiği ve yerine 20 Haziran 1956'da İçişleri Bakanı Ethem Menderes'in vekâleten atandığı bilgisi yer almaktadır. Bkz. *Resmi Gazete*, 22 Haziran 1956, S. 9339, s. 14609.

98 *Cumhuriyet Gazetesi*, 4 Ekim 1960, s. 1.

99 Dönemin İstanbul Emniyet Müdürü.

100 Dönemin İzmir Valisi.

Görsel

Akademik
Bakış

196

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

müsaade etmek ve müsamaha göstermekle; M. Ali Balın¹⁰¹, M. Ali Tekinalp¹⁰², Oktay Engin¹⁰³ ve Hasan Uçar¹⁰⁴ olayları gerçekleştirmekle suçlanmışlardır¹⁰⁵. Bayar, Menderes, Zorlu, Hadımlı, Köprülü, Gökay ve Eriş 8 ila 15 yıl ağır hapis cezasıyla yargılanırken; Balın, Tekinalp, Engin ve Uçar 5 ila 15 yıl ağır hapis cezasıyla yargılanmışlardır¹⁰⁶.

M. Fuad Köprülü, duruşmalar sırasında verdiği ifadesinde kendisinin olaylarla ilgisinin olmadığını, o sırada İstanbul'da tesadüfen bulunduğunu, kendisine isnat edilen tek suçun TBMM'de sıkıyönetim meselesi görüşülürken, rahatsız ve yorgun olan Başbakanı, Başbakan yardımcısı olması hasebiyle savunmak durumunda kalması olduğunu belirtmiş, "...Meclis'te Hükümet'in bu vaziyetten haberi vardı, dediğim zaman kendi şahsım namına değil, Başbakan adına konuştuğum için kendisinin malumatı vardı demek istedim." diyerek kendisini savunmuş, hadise ile herhangi bir münasebetinin ve malumatının olmadığını açıklamıştır¹⁰⁷. Hakkında isnat edilen suçlamaların asılsız olduğunu beyan eden Köprülü, bu hususta görüşlerine başvurulmak üzere on bir kişilik şahit listesini¹⁰⁸ de mahkeme heyetine sunmuştur¹⁰⁹.

6-7 Eylül Olayları'nın görüşüldüğü 1 Kasım 1960 tarihli duruşmada M. Fuad Köprülü, olayların hükümetin tertibi olduğuna önce inanmadığını, ancak daha sonra bu hadise sebebiyle yargılanan binlerce kişinin ceza olmadığını gördükten ve Namık Gedik'in "kendisinin mesul olmadığını, daha yüksek mesuller olduğunu" söylediğini duyduktan sonra olayların hükümetin tertibi olduğu kanaatine vardığını ifade etmiştir. Köprülü bu kanaatin kesin bir bilgiden ziyade tahminlere dayandığını da belirtmiştir¹¹⁰.

M. Fuad Köprülü'nün Avukatı Hikmet Tuncay müdafaasında Demokrat Parti'ye karşı demokrasi mücadelesinde Köprülü'nün CHP ile işbirliği yaptığını, CHP'ye üye olmadığını ancak müstakil ve muhalif bir vatandaş olarak CHP'nin propaganda ve gezi kampanyalarına katılmayı vatansızlık borcu olarak gördüğünü ifade etmiştir¹¹¹. Bununla birlikte kendisinin ve avukatının

101 Dönemin Selanik Başkonsolosu.

102 Dönemin Selanik Konsolos Yardımcısı.

103 O dönemde Hukuk Fakültesi öğrencisi.

104 Dönemin Selanik Konsolosluk Kavaşı.

105 *Yüksek Adalet Divanı Kararları: İstanbul-Yassıada, 14 Ekim 1960-15 Eylül 1961*, Kabalıcı Yay., İstanbul 2007, s. 407.

106 Vefat ettiği için Namık Gedik'in hakkındaki tahkikat durdurulmuştur. Bkz. *Milliyet Gazetesi*, 20 Eylül 1960, s. 5.

107 *Yassıada Zabıtları II: 6-7 Eylül Olayları Davası*, s. 44-46.

108 M. Fuad Köprülü'nün görüşlerine başvurulmak üzere mahkeme heyetine sunduğu on bir kişilik şahit listesi şu kişilerden oluşmaktadır: Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, Nüvit Yetkin, Raif Aybar, Turan Güneş, Turgut Göle, Enver Güreli, Fethi Çelikbaş, İbrahim Öktem, Coşkun Kırca, Celal Fuat Türkgeldi, Orhan Köprülü. Bkz. BCA, 10.9/110.343.2, lef. 38.

109 BCA, 10.9/110.343.2, lef. 37-38.

110 *Milliyet Gazetesi*, 2 Kasım 1960, s. 1 ve 5.

111 BCA, 10.9/110.343.2, lef. 1.

Gazi

Akademik
Bakış

197

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

açıklamalarına rağmen Köprülü, beraat ettirilmediği gibi davanın sonuna kadar da tutukluluk hali devam etmiştir.

Avukat Tuncay, esas hakkındaki son savunmasında M. Fuad Köprülü'nün olaylar esnasında Dışişleri Bakanı olmadığına belgelerle kanıtlandığını tekrarlamış, bahsi geçen suç işlemek üzere kurulan herhangi bir gayri meşru cemiyetin kurucusu veya üyesi olduğuna dair bir delilin bulunmadığını ifade ederek Köprülü'nün olaylarla ilgisinin olmadığını ve olaylar esnasında nerede olduğunu, ne yaptığını detaylı bir şekilde izah etmiştir¹¹². Avukat Tuncay, Köprülü'nün "Hükümet hadiselerden haberdardı; hatta bazı tertibatta almıştı. Ancak, hadiselerin günü ve saati belli değildi" ifadesine de atıfta bulunarak bu ifadenin İstanbul Valisi tarafından hadiselerin cereyanından sonra nakledildiğini ve Başbakan tarafından da teyit edildiğini, Köprülü'nün sadece bu durumu Meclis kürsüsünden dile getirdiğini vurgulamış, konu ile ilgili Adnan Menderes'in o günkü açıklamalarının okunmasının meseleyi daha anlaşılır kılacağını belirtmiştir¹¹³. Avukat Tuncay, onlarca sayfayı bulan savunmasında maddeler halinde Köprülü'ye isnat edilen suçlamaların asılsız olduğunu deliller ışığında ayrıntılı bir biçimde ortaya koymuştur¹¹⁴. Köprülü'nün izlediği Kıbrıs politikası hakkında geniş bilgi veren Avukat Tuncay, hem bu politika sebebiyle hem de O'nun ilmî ve siyasî kişiliği sebebiyle 6-7 Eylül Olayları gibi çirkin ve menfur hadiselerle ilgisi olamayacağını özellikle vurgulamıştır¹¹⁵.

Avukat Tuncay, savunmasının son kısmında M. Fuad Köprülü'nün eserleri, eserlerinin muhteviyatı ve ilmî kişiliği hakkında bilgi vererek, Ziya Gökalp ve P. Wittek gibi şahsiyetlerin Köprülü hakkında sarf ettikleri övgü dolu sözleri hatırlatmış, Amerikalı dokuz profesörün 14 Ekim 1960 tarihinde Köprülü'nün serbest bırakılması hakkında gönderdikleri telgrafa¹¹⁶ da değindikten sonra "işte, bizim, inkılâp adaleti önünde dayandığımız en kuvvetli delillerden biri de Prof. Köprülü'nün bu lekesiz, saf ve temiz şahsiyetidir." demiştir¹¹⁷.

Avukat Tuncay, M. Fuad Köprülü'nün siyasete girişi, Demokrat Parti'nin kuruluşu sürecindeki tutumu, DP'den istifası ve DP'ye karşı yürüttüğü muhalif

112 BCA, 10.9/110.343.2, lef. 6.

113 BCA, 10.9/110.343.2, lef. 10.

114 BCA, 10.9/110.343.2, lef. 4-35.

115 BCA, 10.9/110.343.2, lef. 26.

116 Cemal Gürsel'e hitaben çekilen telgraf; Harvard'dan H. A. R. Gibb, Columbia'dan T. Halasi-Kun, D. R. Rustow, J. Schacht, Utah'dan F. R. Latimer, Washington'dan N. N. Poppe, Michigan'dan J. Steward-Robinson, California'dan A. Tietze ve Princeton'dan W. Thomas'ın imzalarını taşımakta ve içeriğinde "Türk kânunlarının adaleti yerine getireceğinden şüphe etmeyerek, dünya çapında meşhur, doğruluğu inkâr götürmez, devlet idaresinde mahir ve Türkiye'nin Şimali Atlantik Paketi [NATO] Teşkilâtı'na girmesini temin eden şerefli arkadaşları Prof. Fuad Köprülü hakkında acele olarak Millî Birlik Komitesi'nin dikkatini çekmek istedikleri" bildirilmektedir. Bkz. Fevziye Abdullah Tansel, "Memleketimizin Acı Kaybı Prof. Dr. Fuad Köprülü", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. XIV, Yıl: 1966, s. 275; Fuad Köprülü, *Some Observations on The Influence of Byzantine Institutions on Ottoman Institutions*, Translated: Gary Leiser, TTK, Ankara 1999, s. 8-9.

117 BCA, 10.9/110.343.2, lef. 28-29.

propaganda gibi konular¹¹⁸ hakkında da izahatta bulunduktan sonra müvekkilinin beraatını istemiştir¹¹⁹.

6-7 Eylül Olayları Davası'nın 5 Ocak 1961'de gerçekleştirilen 20. ve son oturumunda M. Fuad Köprülü ile birlikte Fahrettin Kerim Gökay, Alaeddin Eriş, Mehmet Ali Balin, Mehmet Ali Tekinalp, Hasan Uçar ve Oktay Engin suçsuz bulunarak beraat etmiş ve başka bir suçtan tutuklu veya hükümlü olmadıkları için tahliye edilmişlerdir¹²⁰. Köprülü, Yassıada'da yalnızca 6-7 Eylül Olayları ile ilgili yargılanmıştır. Celal Bayar da bu davadan beraat etmiş ancak hakkındaki diğer davalar dolayısıyla tutukluluk hali devam etmiştir. 6-7 Eylül Olayları Davası, Anayasayı İhlâl Davası ile birleştirilmiştir¹²¹. Adnan Menderes ve Fatin Rüştü Zorlu, Anayasayı İhlâl Davası sonucunda 6-7 Eylül Olayları Davası ile ilgili altışar yıl ağır hapis ve 375'er lira ağır para cezasına, Kemal Hadımlı ise 4 ay 15 gün hapis ve 75 lira ağır para cezasına çarptırılmışlardır¹²².

70 yaşındaki M. Fuad Köprülü için 94 gün¹²³ tutuklu kaldığı Yassıada süreci oldukça acı bir deneyim olmuştur. M. Fuad Köprülü'nün Yassıada'da beraber yargılandığı kişilerin çoğu, bir dönem birlikte siyaset yaptığı, daha sonra da muhalefet ettiği eski dava arkadaşlarıdır.

3- Yeniden Siyaset: Yeni Demokrat Parti ve Hayal Kırıklığı

5 Ocak 1961'de suçsuz bulunarak serbest bırakılan M. Fuad Köprülü için bu süreç şüphesiz oldukça meşakkatli geçmiştir. Ancak ne kadar meşakkatli olursa olsun Köprülü bu süreci çabuk atlatmış, tahliyesinin üzerinden henüz bir ay gibi kısa bir süre geçmesine rağmen yeniden siyasete atılacağı, var olan bir partiye katılacağı veya yeni bir parti kuracağı haberleri kamuoyunda konuşulmaya başlanmıştır¹²⁴. Bu haberler üzerine Köprülü yaptığı bir açıklamada "*bu-gün için siyasî faaliyetler izne bağlıdır*" diyerek "*siyasî hürriyetler tam olarak verilince siyasî faaliyete gireceğimi*"¹²⁵ açıklamış, şimdilik kenarda durduğunu ancak siyasetten kopmadığını belirtmiş ve "*birçok yerden ve kişiden bu yolda teklif almaktayım. Ekserisini 1946 devrinin kimselerinin teşkil ettiği bu teklifleri şimdilik incelemekle meşgulüm...*"¹²⁶ demek suretiyle yeniden siyasete atılacağı yönündeki haberlerin doğruluğunu teyit etmiştir.

Siyasî yasakların kaldırılması ve gerekli siyasî zeminin oluşmasıyla birlikte M. Fuad Köprülü, mevcut bir partiye katılmak yerine yeni bir parti kurma kararı alarak bu yöndeki faaliyetlerini hızlandırmıştır. Köprülü, kuracağı par-

118 BCA, 10.9/110.343.2, lef. 29-34.

119 BCA, 10.9/110.343.2, lef. 35.

120 *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Ocak 1961, s. 1; *Hürriyet Gazetesi*, 6 Ocak 1961, s. 1.

121 *Milliyet Gazetesi*, 6 Ocak 1961, s. 1 ve 5.

122 *Milliyet Gazetesi*, 16 Eylül 1961, s. 5.

123 M. Fuad Köprülü, 3 Ekim 1960'ta tutuklanmış ve 5 Ocak 1961'de beraat etmiştir.

124 Kamuoyunda konuşulan bu haberler gazetelere de yansımıştır. Bu hususta çizilen bir karikatür için bkz. *Milliyet Gazetesi*, 6 Şubat 1961, s. 1.

125 *Milliyet Gazetesi*, 21 Kasım 1961, s. 5.

126 *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Kasım 1961, s. 5.

Gazisi

Akademik
Bakış

199

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

tiye “*Demokrat*” ismini koyacağını çünkü Demokrat Parti’nin kurucusu olarak böyle bir hakkın ancak kendisine ait olabileceğini belirtmiş ve kuracağı yeni partinin adının “*Sosyal Demokrat Parti*” olacağını açıklamıştır¹²⁷. Sosyal Demokrat Parti’nin 15 Aralık 1961’e kadar kurulacağını ifade eden Köprülü, ön hazırlıkların tamamlandığını açıklamış¹²⁸, Parti’nin tüzüğünün eski DP tüzüğünün dönemin şartlarına uyarlanmış hali olacağını beyan etmiş ve Parti’nin liberal esasları benimseyeceğini açıklamıştır¹²⁹.

Parti’nin genel merkezi için Ankara’da Karanfil Sokak’ta bir bina kirala-yan M. Fuad Köprülü, beklendiği gibi 18 Aralık 1961’de Parti’nin kurulduğunu açıklamış, ancak Parti’nin adı daha önce yapılan açıklamaların aksine “*Sosyal Demokrat Parti*” değil, “*Yeni Demokrat Parti*” olmuştur¹³⁰. M. Fuad Köprülü ile birlikte Yüksek Mühendis Necmi Tan, Edirne eski milletvekili Cemal Köprülü, Gazeteci Niyazi Acun, Avukat Muammer Tiryaki, Hariciyeci Ziya Suphi Özbekkan, Emekli Albay Muharrem Görener, Doktor Aziz Birand ve Emekli Kurmay Albay Muzafereddin Özbay da YDP’nin kurucuları arasında yer almıştır¹³¹. YDP ile ayrıntılı bilgilerin yer aldığı bir tüzük ve program da yayınlanmıştır¹³². YDP’nin kuruluşuyla ilgili bir açıklama yapan Köprülü, “*YDP’nin bir ihtiyacın, bir zaruretin ifadesi olarak ortaya çıktığını*” ve “*molla taassubundan daha korkunç olan siyasi taassuba YDP’nin son vereceğini*” ifade etmiştir¹³³.

M. Fuad Köprülü’nün bu açıklamasından on gün kadar önce İçişleri Bakanlığı, 8 Aralık 1961’de “*Demokrat*” isimli bir parti kurulamayacağı hakkında bir tamim yayınlamıştı¹³⁴. Bu tamime rağmen Köprülü yeni partisinin adını Yeni Demokrat Parti koymuş ve YDP, isimdeki “*Demokrat*” kelimesinden dolayı İçişleri Bakanlığı tarafından takibata uğramıştır¹³⁵. İçişleri Bakanlığı, Anayasa’nın geçici maddesine göre yürürlükte bulunan Milli Birlik Komitesi kararına dayanarak Köprülü’den YDP’nin ismini değiştirmesini istemiş ancak müspet cevap alamamış, bunun üzerine 8 Ocak 1962’de YDP Genel Başkanı M. Fuad Köprülü’yü ve YDP Ankara İl Başkanı Necmi Tan’ı ifadeye çağırmıştır¹³⁶. Olay bununla da kalmamış, Köprülü ve 16 arkadaşı kurmuş oldukları YDP’nin isminde “*Demokrat*” kelimesini kullandıklarından dolayı mahkemeye verilmiş ve 20 Mart 1962’de duruşmaya çıkmışlardır. Duruşmada Köprülü, bu husustaki Milli Birlik Komitesi kararının yalnızca bir emirden ibaret olduğunu vurgulamış ve YDP’nin adını değiştirmeyi reddetmiştir¹³⁷. Hakkında açılan takibat neticesin-

127 *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Kasım 1961, s. 1.

128 *Cumhuriyet Gazetesi*, 05 Aralık 1961, s. 1 ve 5.

129 *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Aralık 1961, s. 5.

130 *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Aralık 1961, s. 1.

131 *Yeni Demokrat Parti Tüzük ve Programı*, Ankara 1961, s. 23.

132 Söz konusu tüzük ve programın künyesi şudur: *Yeni Demokrat Parti Tüzük ve Programı*, Ankara 1961.

133 *Milliyet Gazetesi*, 19 Aralık 1961, s. 1.

134 *Milliyet Gazetesi*, 9 Aralık 1961, s. 1.

135 *Cumhuriyet Gazetesi*, 20 Aralık 1961, s. 1 ve 3.

136 *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Ocak 1962, s. 3.

137 *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Mart 1962, s. 1.

de YDP ve YDP yöneticileri aleyhinde herhangi bir karar çıkmamıştır. Fakat bu süreç Köprülü ve arkadaşlarını bir hayli yormuştur¹³⁸.

Gündemin nabzını tutan ve bu yolla Yeni Demokrat Parti'nin taban kitlesini genişletmeye çalışan M. Fuad Köprülü, sık sık basın toplantısı düzenlemiş ve gündeme ilişkin görüşlerini kamuoyu ile paylaşmıştır. Yine yaptığı böyle bir basın toplantısında siyasî af konusundaki sözleri dolayısıyla Tedbirler Kanunu'na muhalefetten takibata uğrayan Köprülü¹³⁹, ifadesi alınmak üzere 1 Mayıs 1962'de Ankara Savcılığı'na çağırılmış¹⁴⁰, ancak Ankara 1. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından hakkında kovuşturulmaya yer olmadığına karar verilmiştir¹⁴¹.

Kurulduktan sonra hızla teşkilatlanmaya giden Yeni Demokrat Parti öncelikli olarak İzmir, İstanbul, Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ illerinde teşkilatlanma kararı almış, Samsun, Adana ve Diyarbakır gibi illerde de teşkilatının kurulması için gelen talepleri değerlendirmek istemiştir¹⁴². Ancak YDP, M. Fuad Köprülü'nün beklentilerinin aksine Türkiye genelinde teşkilatlanıp DP gibi geniş kitleler tarafından sahiplenilmemiştir. Bununla birlikte her fırsatta ülke gündemine ilişkin açıklamalarda bulunan ancak daha çok ekonomik meseleler üzerinde duran Köprülü, YDP'nin liberalist olduğunu¹⁴³, devletçilik prensiplerinden ayrılmanın şart olduğunu ve iktisadî düzenin liberal esaslara göre gerçekleştirileceğini ifade etmiş, özel teşebbüsün devlet tarafından istismarını desteklemeyerek sosyal sınıfların birbirlerini istismar etmelerine de mani olacaklarını açıklamış ve kendisinin parti kuracağı korkusuyla Yassıada'ya gönderildiği iddiasında bulunmuştur¹⁴⁴. YDP'nin hiçbir zaman ihtirasa kapılmayacağını ve amaçlarının vatana hizmet olduğunu da vurgulayan Köprülü, Türkiye'de siyasî özgürlüklerin var olduğu müddetçe siyasetle uğraşmanın kendisi için bir vazife olduğunu, zira milyonlarca vatandaşın kendisinden bunu beklediğini ifade etmiştir¹⁴⁵.

26 Ocak 1963'de yaptığı bir başka açıklamada Adalet Partisi'nin ve Yeni Türkiye Partisi'nin suni birer parti olduğunu söyleyen M. Fuad Köprülü, bununla da kalmayarak Yeni Demokrat Parti dışındaki tüm partileri samimiyetten uzak olmakla suçlamıştır¹⁴⁶. 9 Mart 1963'de yaptığı bir diğer basın toplantısında iktidarı ve muhalefeti eleştirerek mevcut siyasî partilerin başkalarının izinlerini alarak hareket ettiğini belirten Köprülü, "YDP'nin arması olan Kır At ile Türk Milleti'nin koştüğünü göstereceğini" açıklamış, daimi senatörleri "şerefli bir memleket hizmeti yaparak" istifaya davet etmiş ve şayet bir ara seçim yapılırsa bu seçimlere

138 Çalışoğlu, *Mehmed Fuad Köprülü'nün Siyasî Hayatı*, s. 147.

139 *Milliyet Gazetesi*, 25 Nisan 1962, s. 1.

140 *Cumhuriyet Gazetesi*, 2 Mayıs 1962, s. 3.

141 *Milliyet Gazetesi*, 9 Nisan 1963, s. 1.

142 *Cumhuriyet Gazetesi*, 23 Aralık 1961, s. 3.

143 *Milliyet Gazetesi*, 14 Ocak 1962, s. 1.

144 *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Ocak 1962, s. 1.

145 *Milliyet Gazetesi*, 17 Şubat 1962, s. 3.

146 *Milliyet Gazetesi*, 27 Ocak 1963, s. 3.

Gazi

Akademik
Bakış

201

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

katılacağını bildirmiştir¹⁴⁷. Bununla birlikte 17 Kasım 1963'de gerçekleştirilen Yerel Seçimlere katılmamıştır.

Yeni Demokrat Parti, halk üzerinde beklenen etkiyi gösterememiş, olumlu sonuçlar vermemiş, beklenen hedeflere ulaşamamış ve YDP deneyimi M. Fuad Köprülü için tam bir hayal kırıklığı ile sonuçlanmıştır. Türkiye genelinde teşkilatlanmasını tamamlayamayan YDP, Genel Başkanı Köprülü ile birlikte siyasî hayattan 1963'den itibaren adım adım kopmuş, artık ne Köprülü ne de YDP gazete manşetlerinde yer almaz olmuştur. 17 Kasım 1963'de gerçekleştirilen Yerel Seçimlere de katılmayan YDP, sadece bir tabela partisinden ibaret olarak kalmıştır.

Demokrat Parti liderleri arasındaki ihtilafların kamuoyunda bıraktığı olumsuz tesirler ve oluşan yeni şartlar eski DP'lilerin M. Fuad Köprülü etrafında toplanmasına imkân vermemiş, bu toplanma tedricen Adalet Partisi'nde gerçekleşmiştir¹⁴⁸. Köprülü, 1965 yılında Yeni Demokrat Parti'nin arması olan Kır At'ı, AP'den gelen istek üzerine, AP'ye devretmiştir. Bu devirle birlikte Köprülü, bir nevi siyasî hayattan çekildiğini de ilan etmiştir¹⁴⁹. 20 Temmuz 1965'te Adalet Partisi Kır At sembolünü Parti arması olarak Yüksek Seçim Kurulu'na tescil ettirmiştir¹⁵⁰. AP'nin bu hamlesi CHP lideri İsmet İnönü tarafından "*Kır At, DP'oyları için alınan tedbirlerdendir*" şeklinde değerlendirilmiştir¹⁵¹.

Yeni Demokrat Parti, Kır At armasını Adalet Partisi'nin kullanmasına izin verdiği gibi 10 Ekim 1965'te yapılan milletvekilliği genel seçimlerine de katılmamış, dolayısıyla resmen olmasa da dolaylı olarak bu seçimlerden birinci parti olarak çıkan AP'yi desteklemiştir¹⁵².

Yeni Demokrat Parti'nin siyasî başarısızlığının pek çok sebebi vardır. Demokrat Parti kurulduğu zaman 56 yaşında olan M. Fuad Köprülü, YDP kurulduğu zaman 71 yaşına gelmişti. Var olan bir partiye katılmak yerine yeni bir parti kurmak oldukça meşakkatliydi ve Köprülü bu yolu seçmişti. Bu duruma ilerleyen yaşı da eklenince siyasî birikim ve tecrübelerini kullanmak şöyle dursun Köprülü, bir de yorgunluk ve yaşlılığın olumsuzluklarıyla karşılaşmıştır. DP ile yollarını ayırması, DP'nin 1946 yılındaki prensiplerine bağlı olduğunu açıklamasına rağmen DP'ye karşı HP ve CHP ile birlikte hareket etmesi, Yassıada yargılamalarında eski dava arkadaşlarıyla ters düşmesi gibi birçok husus Köprülü'nün "*DP'nin mirasçısı*" olduğu iddiasını boşa çıkarmış, DP'nin seçmen kitlesi tarafından sahiplenmesini engellemiştir. YDP'nin ismindeki "*Demokrat*"

147 *Cumhuriyet Gazetesi*, 10 Mart 1963, s. 7.

148 Osman Turan, "Türk İlimi'nin Abidesi: Prof. Fuad Köprülü", *Prof. Dr. Osman Turan Makaleler*, Haz. Altan Çetin-Bilal Koç, Kurtuba Yay., Ankara 2010, s. 700.

149 Tansel, "Memleketimizin Acı Kaybı Prof. Dr. Fuad Köprülü", s. 275.

150 *Cumhuriyet Gazetesi*, 31 Aralık 1965, s. 10.

151 *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Temmuz 1965, s. 1.

152 M. Fuad Köprülü'nün bu tavır karşısında Adalet Partili yöneticiler de Köprülü'ye gereken dikkati ve ilgiyi göstermiş; hastalığı sırasında Başbakan Süleyman Demirel kendisine nazikâne bir bayram ziyaretinde bulunmuş; cenaze merasiminde de yakın alaka göstermiştir. Bkz. Turan, "Türk İlimi'nin Abidesi: Prof. Fuad Köprülü", s. 700.

kelimesinden dolayı takibata uğraması ise O'nu yıpratran bir diğer etken olmuştur. DP dönemi istisna olmak üzere Köprülü'nün siyaset deneyimi ilmî hayatı kadar başarılı olmamıştır.

4- İnzivaya Çekilme: Beklenen Son

Hayatının son yıllarına doğru tedricen siyasetten çekilen M. Fuad Köprülü, adeta içine kapanmış ve yalnızca ilmî faaliyetleri ile meşgul olmuştur. Günlük uğraşı olarak kitap okuma ve not almaya devam eden Köprülü, yeni bir eser yazma yoluna gitmemekle birlikte eski kitaplarının yeni baskılarını yapma işiyle uğraşmıştır¹⁵³. Köprülü, bu dönemde “İslâm Medeniyeti Tarihi”, “Türk Saz Şairleri”, “IV.-XIX. Asır Saz Şairleri”, “Demokrasi Yolunda”, “Edebiyat Araştırmaları” ve “Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar” başlıklı eserlerini yeniden yayına hazırlamıştır. “Orta-Asya Türk Dervişliği Hakkında Notlar” ve “Yunus Emre'nin Mezarı” isimli eserlerini de yayınlayan Köprülü, “Türk Dış Politikası” hakkında 11 Ekim 1964 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'ne bir de mülakat vermiştir¹⁵⁴. İlmî çalışmaları sayesinde hayatı boyunca birçok ödül alan ve akademik kuruluşlara üye olan Köprülü, 1964'de de London School of Oriental and African Studies'in muhabir üyeliğine kabul edilmiştir. Yine aynı yıl Macar İlimler Akademisi'nin şeref üyeliğine seçilen Köprülü için Macaristan'ın Ankara Büyükelçiliği'nde bir resmî kabul töreni de düzenlenmiştir¹⁵⁵.

M. Fuad Köprülü, 15 Ekim 1965'te Türk Tarih Kurumu'nda yaptığı bir çalışmadan dönerken¹⁵⁶, Atatürk Bulvarı'nda bir trafik kazası geçirmiş, kaldırdığı Numune Hastanesi'nde cerrahi müdahaleye alınarak kırılan kalça ve bacak kemiğine müdahale edilmiştir¹⁵⁷. Uzun süre alçıda ve yatakta kalması, 1964 yılında teşhisi konulan şeker ve damar sertliği hastalıklarının şiddetlenmesine yol açmış ve İstanbul'da Balta Limanı Hastanesi'ne kaldırılan Köprülü¹⁵⁸, bu hadiseden bir hafta sonra, 28 Haziran 1966'da tedavi gördüğü Balta Limanı Hastanesi'nde saat 12.40'da vefat etmiştir¹⁵⁹. 76 yaşında vefat eden Köprülü'nün vefat haberini hem ailesi¹⁶⁰, hem de kamuoyu¹⁶¹ üzüntü ile karşıla-

153 Orhan F. Köprülü, *Fuad Köprülü*, s. 9.

154 Tansel, “Memleketimizin Acı Kaybı Prof. Dr. Fuad Köprülü”, s. 280-281.

155 Orhan F. Köprülü, *Fuad Köprülü*, s. 9.

156 Orhan F. Köprülü, *Fuad Köprülü*, s. 9.

157 *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Ekim 1965, s. 1.

158 Tansel, “Memleketimizin Acı Kaybı Prof. Dr. Fuad Köprülü”, s. 281.

159 SGK, KGEDBA, Dosya Nu. MO114866, lef. 26; *Milliyet Gazetesi*, 29 Haziran 1966, s. 1; *Cumhuriyet Gazetesi*, 29 Haziran 1966, s. 1.

160 M. Fuad Köprülü'nün vefatı üzerine ailesi 30 Haziran 1966 tarihli Milliyet Gazetesi'ne şu ilanı vermiştir; “Köprülü Mehmet Paşa ahlâfından merhum Faiz Köprülü ile merhume Hatice Köprülü'nün oğulları, Behice Köprülü'nün eşi, Orhan ve Beyhan Köprülü'nün babaları, Asuman Köprülü'nün kayınpederi, Saim Köprülü'nün yeğeni, Saim İmer'in ağabeyi, Şevki İmer'in kayınpiraderi, merhum Kemal Köprülü ile Cemal, Afife, Feyzullah ve Nezih Köprülü'nün amcazadeleri, Dr. Kenan Aker'in halazadesi, Faiz ve Ferma Köprülü ile Gönül Kırcı'nın büyükbabaları, eski hariciye vekillerinden Profesör Fuad Köprülü Hakkın rahmetine kavuşmuştur. Cenazesi 1 Temmuz 1966 tarihinde Cuma namazını müteakip Beyazid Camiinden kaldırılarak Çemberlitaş'ta Köprülü Camii yanındaki aile kabristanına defnolunacaktır.” Bkz. *Milliyet Gazetesi*, 30 Haziran 1966, s. 7.

161 Abdülkadir Karahan, “Köprülü'yu Kaybettik”, *Milliyet Gazetesi*, 1 Temmuz 1966, s. 2.

Gazi

Akademik
Bakış

203

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

miştir. M. Fuad Köprülü, 1 Temmuz 1966'da¹⁶², ailesinin isteği üzerine İstanbul Çemberlitaş'taki Köprülü Haziresi'ne defnedilmiştir¹⁶³.

Sonuç

45 yaşında dönemin tek partisi Cumhuriyet Halk Partisi'nden milletvekili seçilen M. Fuad Köprülü, 55 yaşında CHP'den ihraç edilmiş, Demokrat Parti'nin kurucuları içinde yer almış, CHP'ye karşı muhalefet etmiş ve 56 yaşında Demokrat Parti'den milletvekili seçilmiştir. Köprülü, DP'nin iktidar olmasıyla birlikte 60 yaşında Dışişleri Bakanı olmuş, 67 yaşında önce Bakanlıktan sonra da DP'den istifa etmiş, DP'ye karşı muhalefeti desteklemiş, 70 yaşında tutuklanmış, 71 yaşında Yeni Demokrat Parti'yi kurmuş, 75 yaşında aktif siyasetten çekilmiş ve 76 yaşında vefat etmiştir.

22 yıl kesintisiz milletvekilliği görevini sürdüren M. Fuad Köprülü'nün siyasî hayatını üç safhaya ayırmak mümkündür: İlk safha Cumhuriyet Halk Partisi Kars milletvekili olarak görev yaptığı 1935-1945 dönemidir. Siyaseten pek verimli geçmeyen bu dönemde Köprülü, daha çok ilmî çalışmalarıyla meşgul olmuştur. İkinci safha Köprülü'nün Demokrat Parti İstanbul milletvekili olarak görev yaptığı ve siyaseten en aktif olduğu 1946-1957 dönemidir. Köprülü, CHP'den ihraç edildiği 21 Eylül 1945'ten DP'nin seçimleri kazandığı 14 Mayıs 1950'ye kadar demokrasi mücadelesi vermiş; iktidar olmamakla birlikte iktidardakilerden bile daha aktif bir politikacı portresi çizmiş; söylemleri ve eylemleriyle sürekli olarak gündemde kalmıştır. I.-IV. Menderes Hükümetlerinde, 22 Mayıs 1950'den 20 Haziran 1956'ya kadar, Dışişleri Bakanı, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı olarak görev almış; 20 Haziran 1956'da Bakanlıktan, 7 Eylül 1957'de de DP'den istifa etmiştir. Üçüncü safha 1957-1965 dönemidir. Köprülü bu dönemde kurucusu olduğu Demokrat Parti'ye karşı 1957 seçimlerinde Hürriyet Partisi'ni, sonraki seçimlerde de Cumhuriyet Halk Partisi'ni desteklemişse de her iki partiye de üye olmamıştır. Köprülü, Yassıada yargılamalarından sonra siyasetin normale dönmesiyle birlikte yeniden siyasete atılmış, Yeni Demokrat Parti'yi kurmuş ve genel başkanı olmuştur. YDP halkın desteğini alamamış ve Köprülü tedricen siyasetten çekilmek zorunda kalmıştır.

Eski CHP'li olarak 1945-1950 döneminde eleştirileriyle CHP'yi en çok yıpratın isim olan M. Fuad Köprülü, 1957-1960 döneminde de, eski DP'li olarak DP'yi, fasilalarla en çok yıpratın isim olmuştur. 1957-1960 döneminde güçlü bir muhalefet portresi çizen Köprülü, DP'nin kuruluş felsefesi ve ilkelerinden ziyade dönemin DP'li yöneticilerini ve bu yöneticilerin izledikleri yanlış politikaları hedef almış, DP'nin kuruluş felsefesine/ilkelerine bağlı olduğunu her fırsatta dile getirmiş; bununla birlikte dönemin DP'li yöneticilerini bu felsefe ve ilkelerden uzaklaşmakla suçlamıştır.

162 *Cumhuriyet Gazetesi*, 2 Temmuz 1966, s. 1.

163 M. Fuad Köprülü'nün İstanbul Çemberlitaş'taki Köprülü Haziresi'ne defnine ilişkin kararname defnedilmesinden 4 gün sonra çıkarılmıştır. Şöyle ki; İçişleri Bakanlığı'nın 5 Temmuz 1966 Tarihli ve 621-2-348-136/10758 Sayılı talebiyle; 1593 Sayılı Kanun'un 211. maddesine göre Bakanlar Kurulu'nca, Köprülü'nün İstanbul Çemberlitaş'taki Köprülü Haziresi'ne defnedilmesine 5 Temmuz 1966 tarihinde izin verilmiştir. Bkz. BCA, 30.18.1.2/19752.13.

Gözy

M. Fuad Köprülü, Yassıada'da yargılandığı dönemde bir hayli yıpranmışsa da çabuk toparlanmış ve 1961'de YDP'yi kurarak yeniden iktidara talip olmuştur. Ancak kamuoyundan beklediği teveccühü görememiş ve 1965'te fiilen siyasetten çekilmiştir.

Kemal Karpat, M. Fuad Köprülü hakkında "...milliyetçi, bir ideolog olarak fazla tanınmamıştır, çünkü bir tarihçi olarak kazandığı uluslararası şöhret ve itibar milliyetçi yönünü biraz geride bırakmıştır"¹⁶⁴ değerlendirmesini yapmaktadır. Bu değerlendirmeden hareketle denilebilir ki, M. Fuad Köprülü'nün tarihçi olarak kazandığı uluslararası şöhret ve itibar o denli büyüktür ki bu şöhret ve itibar O'nun diğer tüm meziyetlerini gölgede bırakmıştır.

Kaynaklar

1- Arşiv Belgeleri ve Resmi Yayınlar

BCA, 10.9.0.0/110.343.2.

BCA, 10.9.0.0/109.340.7.

BCA, 30.18.1.2/197.52.13.

BCA, 490.1/5.27.17.

BCA, 490.1/6.28.7.

Resmi Gazete, 22 Haziran 1956, S. 9339.

SGK, KGEDBA, Dosya Nu. MO114866.

TBMM Arşivi, Devre: 5, Kutu No: 30, Sicil No: 402.

TBMM Arşivi, Devre: 6, Kutu No: 34, Sicil No: 210.

TBMM Arşivi, Devre: 7, Kutu No: 34, Sicil No: 428.

TBMM Arşivi, Devre: 8, Defter No: 493, Zarf No: 32, Sicil No: 1001.

TBMM Arşivi, Devre: 9, Defter No: 2-472, Zarf No: 32, Sicil No: 1001.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 7, Cild: 19, Toplantı: 2

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, Cilt: 20, İçtima: 3

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, Cilt: 7 İçtima: 1.

2- Gazeteler¹⁶⁵

Akşam Gazetesi

Cumhuriyet Gazetesi

Hürriyet Gazetesi

Milliyet Gazetesi

Ulus Gazetesi

3- Telif-Tetkik Eserler, Makaleler ve Tezler

AHMAD, Feroz, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, Çev. Ahmet Fethi, Hil Yay., İstanbul, 1994.

AĞAOĞLU, Samet, *Siyasi Günlük: Demokrat Parti'nin Kuruluşu*, Yay. Haz. Cemil Koçak, İletişim Yay., İstanbul, 1992.

AKANDERE, Osman, "Bir Demokrasi Beyanamesi Olarak "Dörtlü Takrir'in" Amacı ve Mahiyeti", *Uluslararası Türkiye Cumhuriyeti Sempozyumu Bildirileri (22-24*

¹⁶⁴ Kemal H. Karpat, *İslam'ın Siyasallaşması*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul 2010, s. 734.

¹⁶⁵ Haber niteliğindeki yazıların tarihleri metin içerisinde verilmiştir.

Ekim 2008), Ed. Bayram Kodaman ve Diğeri, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 2008, s. 260-270.

ASILSOY, Abdulkerim, "Bir Siyasi Portre Denemesi: Fuat Köprülü", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* (2004), Cilt: 2, Sayı: 1, s. 432-437.

Türk Modernleşmesi Öncülerinden Fuat Köprülü: Hayatı, Eserleri ve Fikirleri, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2008.

BABAN, Cihad, *Politika Galerisi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2009.

BURÇAK, Rifki Salim, *On Yılın Anıları (1950-1960)*, Ankara, 1998.

ÇAKMAK, Diren, "Türk Siyasal Yaşamında Bir Muhalefet Partisi Örneği: Hürriyet Partisi (1955-1958)", *Gazi Akademik Bakış*, C. 2, S. 3, Kış 2008, s. 153-186.

ÇALIŞOĞLU, Murat, *Mehmed Fuad Köprülü'nün Siyasal Hayatı*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2009.

ÇUFALI, Mustafa, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-VIII. Dönem (1946-1950)*, Cilt: III, TBMM Yay., Ankara, 2012.

DEMOKRAT PARTİ PROGRAMI, 1946.

DOĞANER, Yasemin, *Türk Demokrasi Tarihinde Vatan Cephesi*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2013.

EKİNCİKLİ, Mustafa, *İnönü-Bayar Dönemleri Türk Dış Siyaseti*, Berikan Yay., Ankara, 2007.

KARAHAN, Abdülkadir, "Köprülü'yü Kaybettik", *Milliyet Gazetesi*, 1 Temmuz 1966.

KARPAT, Kemal H., *İslam'ın Siyasallaşması*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul, 2010.

Türk Demokrasi Tarihi: Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1967.

KÖPRÜLÜ, M. Fuad, *Some Observations on The Influence of Byzantine Institutions on Ottoman Institutions*, Translated, Gary Leiser, TTK, Ankara, 1999.

On The Way To Democracy, Edited by Tibor Halasi-Kun, Columbia University, Publications in Near and Middle East Studies, The Hague, Mouton, 1964.

KÖPRÜLÜ, Orhan F., *Fuad Köprülü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1987.

TANSEL, Fevziye Abdullah, "Memleketimizin Acı Kaybı Prof. Dr. Fuad Köprülü", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. XIV, Yıl: 1966, s. 266-281.

"Kıbrıs Sorununun Gelişmesi Bağlamında 6-7 Eylül Olayları", *TARİH VE TOPLUM*, S. 33, Yıl: 1986-Eylül, s. 139-154.

TURAN, Osman, "Türk İlimi'nin Abidesi: Prof. Fuad Köprülü", *Prof. Dr. Osman Turan Makaleler*, Haz. Altan Çetin-Bilal Koç, Kurtuba Yay., Ankara, 2010.

TURGUT, Hulusi, *Türkeş'in Anıları*, Şahinlerin Dansı, ABC Yay., İstanbul, 1995.

YALMAN, Ahmet Emin, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim*, C. IV, Rey Yay., İstanbul, 1970.

Yassıada Zabıtları II: 6-7 Eylül Olayları Davası, Haz. Emine Gürsoy Naskali, Kitabevi, İstanbul, 2007.

Yeni Demokrat Parti Tüzük ve Programı, Ankara 1961.

Yüksek Adalet Divanı Kararları: İstanbul-Yassıada, 14 Ekim 1960-15 Eylül 1961, Kalcı Yay., İstanbul, 2007.

Görsel

Akademik
Bakış

206

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

Ek - I

Yeni Sabah
CUMHURİYET SİYASİ GAZETİ
23 Eylül Yıl No: 1928
KURUCUSU: KILIÇLI
Sayısı: 25 Kurum

Fuat Köprülü, 6-7 Eylül olaylarını açıkladı
Köprülü "Hâdiseler Fatih Rüstü Zorlunun ilhamı ile Menderes ve Gedik tarafından tertiplenmiştir,, diyor
ATA'nın Selânik'deki evini Menderes bombalamış
Köprülü "Daha sonra münakaşa ettığım Gedik'in beni öldürmek istediğini Menderes söyledi,, diyor

Bayramımız Mübarek Olsun
M. Fuad Köprülü, 6-7 Eylül olaylarını açıkladı. Köprülü, "Hâdiseler Fatih Rüstü Zorlunun ilhamı ile Menderes ve Gedik tarafından tertiplenmiştir,, diyor. Köprülü, "Daha sonra münakaşa ettığım Gedik'in beni öldürmek istediğini Menderes söyledi,, diyor.

İstanbul'da gece sokağa çıkma yasağı kaldırıldı
Devlet Yâkılı Çarşamba günü İstanbul'da gece sokağa çıkma yasağını kaldırdı. Çarşamba günü İstanbul'da gece sokağa çıkma yasağı kaldırıldı.

Maarif Vekili «Ankarada Üniversiteli öldü» dedi
F. Yavuz, İstanbuldaki olaylarda İ.ö.ensenin öldüğünü dair rivayetlerde herkesin ilmiğe etmişini söyledi.

Toprak Ofisinin 1 milyar 666 milyon lira borcu var,,
C. İren bu şartlarda zem yapılmayacağını, mübayaı adlı olacak habubut bedeli 500 milyon liranın pesin ödeneceğini söyledi.

Yeni bir af kararı
Ahmet Menter'in kazandı kim...

Partiler radyolardan müsavi faydalanacak
Radyonun düzenlenmesi için bir heyet çalışmalara başladı.

İtidalli olmak lâzım
Bu konuda önemli bir karar...

Subayların terfi için yeni esas
Bu konuda önemli bir karar...

Sanayi Bankası için tahkikat
Bu konuda önemli bir karar...

Menfaat düşkünlü şantajcılar türedi
Bu konuda önemli bir karar...

Menderes eşinin Aydına gimesine razı olmadı
Bu konuda önemli bir karar...

Basının bütün meseleleri ele alıyor
Bu konuda önemli bir karar...

Yeni bir af kararı
Ahmet Menter'in kazandı kim...

Rivayetler
Ahmet Menter'in kazandı kim...

Yeni bir af kararı
Ahmet Menter'in kazandı kim...

M. Fuad Köprülü'nün 6-7 Eylül Olayları ile ilgili açıklamaları
[BCA, 10.9.0.0/109.340.7, İef. 3.]

Gazi

Akademik Bakış
207
Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

